

МОДЕРНІЗАЦІЯ ОСВІТИ ОЧИМА ОСВІТЯН: ДИСКУРС СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ

Впродовж останніх років в Україні триває процес модернізації освіти. Кінцевою метою модернізації/реформування освіти, як зазначає рамковий Закон України «Про освіту», є «всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, її талантів, інтелектуальних, творчих і фізичних здібностей, формування цінностей і необхідних для успішної самореалізації компетентностей, виховання відповідальних громадян, які здатні до свідомого суспільного вибору та спрямування своєї діяльності на користь іншим людям і суспільству, збагачення на цій основі інтелектуального, економічного, творчого, культурного потенціалу Українського народу, підвищення освітнього рівня громадян задля забезпечення сталого розвитку України та її європейського вибору» [1]. Є подібні пояснення також щодо реформування науки: «у науковій сфері реформа покликана зупинити ізоляцію і стагнацію у сфері досліджень, сформулювати запит на якісну підготовку дослідників та якісні розробки в галузі фундаментальних і прикладних наук, скоротити розрив між дослідженнями та впровадженням їх результатів, інтегрувати вищу освіту й науку України в освітній та дослідницький простір Європейського Союзу» [2]. Отже, про все хороше.

Важливою складовою реформування як освіти, так і науки є питання наукових публікацій. Наказ «Про опублікування результатів дисертацій на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук» від 08.10.2019 р. [3]. не містить імперативних вимог щодо публікації статей у виданнях, проіндексованих у базах даних Web of Science Core Collection та/або Scopus. Разом з тим, у суспільному дискурсі, зокрема у тематичних групах соціальної мережі Facebook питання про (не)потрібність публікацій у журналах, які індексуються у базах Scopus та Web of Science Core Collection, є актуальним впродовж декількох років.

Вивчення контенту згаданих груп (фокусуючись на проблемі публікацій) дає можливість дослідити, у який спосіб освітянами та науковцями осмислюється це питання, у чому вони вбачають проблему, навколо чого вибудовуються дискусії, який зв'язок існує в їхніх уявленнях між реформуванням освіти та публікаційною активністю. Це й становить мету цієї роботи. Звісно, ця розвідка не є науковим дослідженням; я лише сподіваюсь звернути увагу на наявну проблему (не)розуміння освітнім середовищем мети, способів і, головне, конкретних механізмів реалізації освітньої реформи.

Обговорення в групі «Вища школа України: розпад чи розквіт?» [4] обертаються навколо двох головних проблем: «де взяти грошей на статтю при невеликій зарплатні?» та «навіщо воно нам потрібно?».

Коментарі про «гроші на Скопус» зустрічаються й у інших групах, хоча меншою мірою й у іншому контексті. Варто зауважити, що фінансова політика багатьох журналів полягає у тому, що стаття може бути платна для авторів за умов відкритого доступу, але може бути платна для читачів й безоплатна для авторів. Зауваження деяких коментаторів про можливість друкуватися без оплати сприймаються більшістю учасників з недовірою. В продовження цієї ж теми виникають обговорення навколо пропозицій різних агенцій, які начебто надають досить дорогі послуги з публікацій. В групі обговорюються ціни, знов таки повертаються до питання про «де взяти гроші?». Щира переконаність у «платності Скопусу» та у справжності подібних агенцій є майже незмінною.

Інший напрям дискусій пов'язаний з (не)розумінням мети публікаційної трансформації. Дописувачі кажуть про «низький рівень «скопусовських» журналів», пропонують судити тих, хто вимагає подібних публікацій, бо вони «віддають технічні ідеї

американцям, а гуманітарні не беруть щоб не було чужої ідеології»; вважають таку політику «дегуманізуючою», проектом «міжнародної корупції».

В групі «Академічна доброчесність та плагіат» [5] обговорюють отримані «пропозиції» написати статтю за гроші, доброчесність власне індексованих журналів (тут думки розходяться), здобутки конкретних науковців крізь призму академічної доброчесності та публікаційної активності.

Дискусії часто зосереджені на гуманітарних науках. Так, обговорюючи «Відкритий лист до Міністерства освіти і науки України щодо змін до наказу про оцінювання результатів досліджень» [6], в якому пропонується критично поставитися до вимог публікацій у журналах, індексованих у Web of Science Core Collection або Scopus для дослідників гуманітарного напрямку, коментатори висловлюють сумніви щодо науковості гуманітарних розвідок, іронізують щодо можливості досліджень у гуманітарних науках. На відміну від попередньої, більшість коментаторів в цій групі підтримує необхідність публікацій, вважаючи, що вони, у тому числі, здатні запобігти розповсюдженню плагіату, який заповнив українські журнали.

Нарешті, група «Ukrainian Scientists Worldwide» [7] обговорює проблеми репутації вчених, репутації українських журналів, наявності/відсутності фахових середовищ у різних галузях науки.

Значну частину тут складає дискусія між природничниками та гуманітаріями. Варто зауважити, що гуманітарії (переважно історики та філософи) займають позицію «проти», а природничники – позицію «за». Головні аргументи «противників Скопусу» полягають у невідповідності наукометричних показників реальному внеску вченого. Натомість, аргументи прихильників полягають у засиллі псевдонауки, плагіату в українському освітньому та науковому (гуманітарному) середовищі, яке може бути подолано високою планкою західних журналів. Прихильники вказують на відсутність фахових наукових середовищ, які здатні до «самоочищення». Противники кажуть про сумнівний рівень «скопунських» журналів – і далі все по колу.

Ще раз підкреслю, що цей побіжний огляд не може дати повноцінної картини. Разом з тим, навіть такий поверховий погляд на контент ФБ груп дозволяє говорити про деякі тенденції у сприйнятті пропонованих реформ освітянським та науковим середовищем. Мені здається, можна виділити (досить умовно, звісно) три головних групи за критерієм «уявлень про Scopus».

У *першій* з багатьох коментарів зрозуміло, що дописувачі не знайомі з базами Scopus та Web of Science Core Collection, не читали журнали, у тому числі з «власної» проблематики, та не мають про них жодного уявлення. У самому цьому факті нема нічого дивного, адже сама постановка питання про необхідність подібних публікацій з'явилася відносно недавно. Проте дивує те, що освітянська, а почасти й наукова спільнота спокійно й без сорому обговорює й коментує те, про що не має уявлення. У кінцевому підсумку ця група сприймає необхідність публікацій виключно як «чергову забаганку», позбавлену сенсу.

Друга інтелектуально критикує «Scopus», зазначає необов'язково високий рівень індексованих у ньому журналів, неможливість оцінити вченого за індексом. Представники цієї групи часто (за їхнім твердженням) самі мають публікації у індексованих журналах, знайомі з західним науковим середовищем у своїх галузях. Проте у кінцевому підсумку ця група так само сприймає необхідність публікацій виключно як «чергову забаганку», позбавлену сенсу.

Нарешті, *третья* підтримує впровадження вимог до українських вчених щодо таких публікацій, вважаючи, що це дозволить «очистити» наукове середовище від псевдонауки та плагіату.

Відсутність «спільної мови» в обговореннях, спільних визначень, розуміння причин та конкретних механізмів реформування свідчить про серйозний брак комунікації між реформаторами та тими, кого намагаються реформувати.

Посилання:

1. Реформа освіти та науки/ Урядовий портал. Режим доступу:
<https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/reformi/rozvitok-lyudskogo-kapitalu/reforma-osviti>
2. Там само.
3. Про опублікування результатів дисертацій на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук/ <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1086-19#n20>
4. Вища школа і наука України: розпад чи розквіт?
https://www.facebook.com/groups/261451893969652/search/?query=Scopus&epa=SEARCH_BOX
5. Академічна доброчесність та плагіат
https://www.facebook.com/groups/plagiat/search/?query=Scopus&epa=SEARCH_BOX
6. Відкритий лист до Міністерства освіти і науки України щодо змін до наказу про оцінювання результатів досліджень
<https://www.petitions247.net/203462?fbclid=IwAR1x9MXWs2-I0R9pyArBliw7j7YFDc8mbPdIKQTzXmAn3-cpThs3N-Nlyz0>
7. Ukrainian Scientists Worldwide
https://www.facebook.com/groups/314070194112/search/?query=scopus&epa=SEARCH_BOX